

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО

През 2000 г. Икономическият факултет на Университета "Св. Кирил и Методий" в Скопие, Република Македония отбеляза тържествено своя 50-годишен юбилей. Той е основан с Указ на правителството от 14.11.1950 г. като пети факултет на Университета и "...с цел теоретично да се изграждат и практически да се подготвят висококвалифицирани икономически кадри". От тогава и до днес се развива като най-високата образователно-научна институция в областта на икономическите науки в Република Македония. За половин век в Икономическия факултет се подготвят над 10 000 студенти, 471 магистри и 119 доктори на икономическите науки. В него работят 26 редовни и 10 извънредни професори, 13 доценти и 15 асистенти.

Факултетът разполага с богата библиотека, чиито фондове включват над 24 000 заглавия на книги и над 1100 заглавия на списания, 13 от които са национални и 64 международни. Европейският документационен център е част от библиотеката и от информационния център на факултета. Той е основан през 1993 г. с решение, подписано от представители на Икономическия факултет, Европейската комисия в Брюксел и правителството на Република Македония, като единствен специализиран център за документация и информация от и за Европейския съюз. След получаване на сертификат за активно членство в библиотечната програма на Световната банка, през 1996 г. във факултета е създадена Депозитна библиотека на Световната банка.

Представители на Икономическия факултет в Скопие участват в над 140 национални и международни проекти в сътрудничество с Македонската академия на науките и изкуствата и сродни факултети и институти от чужбина. Съществува ползотворно сътрудничество между Икономическия и останалите факултети на Скопския университет, на университета в Битоля и Икономическия факултет в Прилеп, както и с икономически факултети в САЩ, Канада, Австралия, Англия, Русия, Полша, Германия, България, Словения, Република Хърватска и др.

В програмата, посветена на 50-годишния юбилей на Икономическия факултет в Скопие, се състоя среща между проф. д-р Бобек Шуклев, декан на факултета, и ст.н.с. II ст. д-р Митко Димитров, директор на Икономическия институт на БАН, на която бяха споделени виждания за успешно бъдещо сътрудничество между двете институции.

В рамките на тържествата по случай златния юбилей на Икономическия факултет на 15 и 16 ноември 2000 г. в Скопие се проведе международна конференция на тема *"Икономически аспекти на управление на качеството"*. В работата й взеха участие научни работници, експерти и специалисти от Р. Македония, САЩ, Япония, Австралия, Турция, Югославия, България, Словения, Полша и Хърватска. В три пленарни сесии бяха представени общо 45 доклада.

След встъпителните думи на проф. д-р Бобек Шуклев и на проф. д-р Синеши Спасов, председател на организационния комитет, се премина към представяне на експозетата по докладите. Поставените в тях проблеми породиха интересни разисквания.

Общественото развитие и качеството

Системата на тотален мениджмънт на качеството (TQM) се разглежда като нова философия, култура и методология не само в процеса на управление и реализация на развитието на икономиката на дадена страна, но и на нейните сектори, дейности и предприятия. Използването на TQM е важно за формиране и изграждане на ефективна стратегия на развитие на всяка страна и служи като мост за успешното ѝ присъствие на европейския и на световния пазар. TQM е основа и предпоставка за динамичен икономически растеж (*проф. Г. Чепуновски, Македония*).

Преходният период, от една страна, се разглежда като предпоставка за усъвършенстване развитието на съвременните форми на управление на качеството, чрез които се постига повишаване на конкурентоспособността, ефективността, рентабилността и резултатността, а от друга, като препятствие поради допуснатите грешки (*проф. О. Гранишка-Теменугова, Македония*). Специално внимание се отделя на макроикономическата политика и качеството на производството. Усъвършенстването на качеството на производството се разглежда като дългогодишен и комплексен процес. Реализирането на Национална програма за качеството ще създаде условия за интензифициране на процеса съгласно използваните критерии и стандарти в развитите страни (*Б. Блажевски, Македония*). Интересен е проблемът за преките чуждестранни инвестиции. Според вижданията на едни автори те застрашават икономическата независимост на страната, а според други са необходими за модернизацията на икономиката. За недостатъчно развити страни като Република Македония те безспорно са изключително важни (*П. Яновски, Македония*).

Част от докладите, представени на тази сесия, са посветени на човешките ресурси. Качеството на човешкото развитие е сложен и комплексен проблем. Той зависи от състоянието на: икономическото развитие, политическата, социалната, здравната и образователната система и т.н. (*проф. Д. Новачевски, Македония*). Особено внимание се отделя на системата за усъвършенстване на качеството във висшето образование (*проф. В. Дуковски, Македония*).

В доклада "Ролята на инструментите за управление на качеството в следвоенното икономическо развитие на Япония (*Н. Саведра-Ривано, Япония*) се отбелязва, че мотивацията и лоялността на работниците са основа за успешната дейност на фирмите. Необходимо е да се търси баланс между ползите, произтичащи от съвкупното поведение на работниците във фирмата, и необходимостта от стимулиране на гравитно мислене, основано на индивидуалната мотивация.

Резултатите от изследването и сравняването на 500 от най-големите турски индустриални фирми по отношение наличие или отсъствие на TQ-сертификати показват, че използването на TQM в практиката на фирмите спомага за увеличаване на резултатността от дейността им (*доц. Н. Камрал, ас. Ф. Барбадос, Турция*).

Традиционният TQM предлага мениджърска философия и структура, предназначени да увеличат полезността на компаниите чрез непрекъснато усъвършенстване на облика на всяка функционална дейност, вкл. и на мениджърската (*Н. Робъртс, Аризона, САЩ*).

Стратегиата и качеството

Днес TQM е често споменавана визия за развитието на компаниите, защото с прилагането на тази философия в практиката се увеличава продуктивността с 30-40%, намаляват се разходите - с 25-30%, и което е най-важно, качеството се подобрява. Във визията на TQM са вградени стандартизацията, статистическият контрол върху процесите, разходите и образованието. Всичко това може да се постигне само чрез успешен мениджмънт. Без тази предпоставка TQM може лесно да остане само гола фраза. Стратегиата на използване на подобна философия обхваща голям спектър от различни дейности, които, за да се извършат, е необходимо да има съответна методология (*проф. В. Чепуновска, Македония*).

Използването на стратегия, основана на качеството, се свързва с: анализ на външните и вътрешните фактори, разгледани от аспекта на качеството, включване на проблема за качеството при определяне на целите и задачите на стратегията и контрола върху провеждането ѝ. Отчита се, че в Македония културата на качеството е на ниско равнище, отсъства екипният принцип на работа и многофункционалното извършване на дейностите (*доц. Л. Дракулевски, Македония*).

Между TQM и иновациите съществува позитивна връзка. На основата на сравняване на 10 фирми от плодовата и зеленчуковата индустрия на Турция, които имат ISO-сертификат за качество, с 61 фирми от същия бранш без такъв се прави изводът, че с прилагането на TQM и на иновационната култура се повишава иновационният капацитет на фирмата (*проф. С. Акюнгер, Турция*).

Необходимостта от подобряване качеството на продуктите и услугите е свързана с важни промени в международния бизнес през последните години: първо, с нарастващото признание на стратегическото значение на използването на философията и методите на TQM и, второ, с търсенето на ISO-9000 - сертификат за качество (*М. Терзиовски, Мелбърн, Австралия*).

В част от докладите се разглеждат проблеми, свързани с: ролята на маркетинга в TQM-процесите (*Л. Станкович, Югославия*), ключовите дейности за успешно приложение на тоталното качество в маркетинга (*М. Башеска-Горгиевска, Македония*) и бизнес-реинженеринга и TQM като възможност за траен успех на фирмите (*ас. Р. Поленаковик, проф. Т. Кралев, проф. В. Донеv, Македония*).

Проблемите на управлението на качеството се представят в различни аспекти: спецификата им в търговията на дребно (*Н. Кнего, Х. Конходжик, Хърватска*), концепцията на купувача (*Я. Буцевска, Македония*), словенския опит от управление на качеството към общото качество на управлението (*М. Янчев, Словения*).

На конференцията участниците от България се представиха с доклади, посветени на проблемите на качеството на логистичните дейности като източник на конкурентни предимства (*ст.н.с. II ст. д-р Л. Чанкова*) и на факторите, определящи качеството на продоволствените продукти в страната (*ст.н.с. II ст. д-р Д. Русчева*).

Методология и техники на TQM

Тълкуването на понятието модерна концепция за управление се свързва с осигуряването на всички йерархически равнища на съответното количество и качество информация, което е възможно само чрез изграждане на информационна система на предприятието (*проф. З. Стояновски, проф. А.*

Ристеска, доц. К. Илиеска, Македония). Прави се сравнителен анализ между информационните системи за публична администрация и бизнес-информационните системи. Изказва се мнение, че TQM би трябвало да се поддържа от информационни системи и творчески мениджмънт (*проф. Й. Кизиелниски, Полша*). Съществуват три сфери на въздействие на информационните технологии върху бизнес-операциите: продуктивност, координираност и информационно влияние (*доц. С. Йосимовски, Македония*).

Количественият подход при управлението на качеството се разглежда в контекста на контрола върху качеството, с акцент върху статистическия контрол, финализирането на производството и на услугите и тяхната реализация при максимален доход, минимални разходи и оптимално ангажиране на собствени ресурси (*проф. Б. Тодосиоска, Македония*). Представени бяха доклади, в които обект на изследване е зависимостта между TQM и процеса на статистически контрол (*ас. В. Буцевска, Македония*).

Стандартизираното качество означава да се намалят пречките за международната размяна на стоки и услуги. Използването на ISO-стандартите улеснява развитието на международната търговия, а също и стратегическото партньорство със СТО (*доц. К. Благоева, Македония*). Бяха дискутирани резултатите от опита за прилагане на стандарт ISO-9000 в мениджмънта на Македония и Босна и Херцеговина (*М. Янчев, Словения*). Критериите, които определят качеството като технико-технологична, категория са: функционалност, трайност, икономичност и естетически вид. За Република Македония особено важни са управлението на качеството чрез ISO-стандартите и неговият текущ контрол (*доц. Г. Билбиловска, проф. С. Плавшик, Македония*).

Съвременният бизнес преследва две цели - да задоволява купувача от гледна точка на качеството и на цената. Ето защо наред със задачата за подобряване качеството на стоките стои и тази за счетоводните аспекти на управлението му и особено на разходите за качество. Заедно с международните стандарти за качество се налага да се използват и международни счетоводни и ревизионни стандарти (*проф. Б. Недев, доц. З. Миновски, Македония*). Основната цел на приложението на международните счетоводни стандарти е да се подобри качеството на финансовото отчитане на производството в Република Македония (*проф. М. Янеска, проф. С. Талеска, Македония*).

Подобряването на качеството на анализа на управлението на инвестиционни проекти се постига чрез използване на съвременни софтуери (*проф. М. Несторовски, ас. С. Арсов, Македония*).

Многото и разнообразни доклади и оживените дискусии по време на конференцията са доказателство за правилния избор на темата, за изключителната ѝ актуалност и многоаспектност и за важноста, която тя има за развитието на различните страни.

Ст. н. с. II ст. д-р Дарина Русчева